

FRONTNAPLÓ

Frontvonalban. Beszélgetések Szájer Józseffel. Szerkesztette: BACZONI Dorottya.
Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Alapítvány,
Budapest, 2024. 289 oldal, 4490 Ft

1938-ban, több mint nyolcvanöt évvel ezelőtt alkotta meg Bibó István a szabadságszerető ember tízparancsolatát. Egyesek szerint ez az írás egy radikális demokráciaeszményt képviselő egyéni politikai önmeghatározás, ahhoz azonban a teljes bibói életművet ismerni szükséges, hogy megérthessük, a tíz szabály valójában a hatalomgyakorló szerep átértelmezése annak érdekében, hogy iránymutatást nyújtson: miként lehet felelősséggel küzdeni a szabadságért. Az utolsó parancs szerint: „A szabadságszerető ember bízik a közösség erejében, az emberek többségének tisztességében és abban, hogy ezt elegendő bátorsággal és igyekezettel érvényre is lehet juttatni, ezért a maga példájával, minden rosszhiszeműség elleni együttes és eredményes fellépéssel és minden jóhiszeműség számára a bizalom előlegezésével erősíti maga körül a közösségben és a tisztességes szándék győzelemre vihethetőségében való hitet.” Ennek az eszménynek a modernkori adaptációját jelenti **Szájer József könyve, a *Frontvonalban* címmel megjelent interjúkötet egy-szerre eszméletörténeti összefoglaló és egy három évtizedes, kivételes politikai életúton átvezető, közép-európai szabadságharcosoknak szóló fejlődésregény,** amely lépésről lépésre vezeti végig az olvasót a szabadság és a felelősség útján a '80-as évek évektől napjainkig egy olyan időszakban, amelyet a globális korszakváltás, ez az általános világrendszerváltás jellemez.

Szájer József nemcsak szabadságszerető ember, aki rendíthetetlenül hisz abban, hogy a közösség ereje érvényre juttatható, hanem valódi szabadságharcos, aki a Bibó Szakkollégium gyakorlóterepéről kilépve különböző harctereken volt képes arra, hogy ezt a szándékot érvényre juttassa, legyen az a rendszerváltás kori Magyarország vagy éppen a tagállamait ideológiai alapon szankcionáló, külső érdekeket szolgáló, saját

hatásköreit pedig a végtelenségig bővíteni kívánó intézményrendszerré váló Európai Unió. Ha egyetlen tételmondatot kellene választani a könyvből, az az alábbi lenne: „A szabadság nem a felelősség hiánya.” A közép- és kelet-európai szabadságfogalmat, amelyet a régió történelmi tapasztalatai, kulturális öröksége és politikai változásai formáltak, elsősorban ugyanis az különbözteti meg a nyugat-európaiktól, hogy nem csupán az egyéni jogokat foglalja magában, hanem a közös-

ség és a társadalmi igazságosság iránti elkötelezettséget is. Ez a különbség Kelet és Nyugat között számos meg nem értéshez vezetett az elmúlt évtizedek során. Szájer József maga is a Nyugat példáját alakította a hazai társadalmi valóság igényeihez, megfogalmazása szerint 1989-ben úgy tért vissza haza Angliából, hogy tudta, miként működik egy szabad társadalom, s így már csak az volt a feladat, hogy közösen megharcoljanak érte. A lengyel nyolcvanegy, a csehszlovák hatvannyolc és a magyar ötvenhat példái után, a Vaszfüggöny lehullását és a Szovjetunió szétesését követően Közép- és Kelet-Európa többi részén

a szabadság fogalma új értelmet nyert: az egyes társadalmak szembesültek a felelősséggel, hogy saját jövőjüket maguknak kell formálniuk, ennek érdekében pedig a szabadságot nemcsak egyéni jogok, hanem közös kötelezettségek, tehát felelősség révén is értelmezniük kell.

A könyvből kiderül, hogy a Fidesz sikerének lényege a nemzedéki alapon szerveződő, mély emberi kapcsolatokra és elkötelezett szellemi műhelymunkára épülő szövetség, amely kész volt felelősséget vállalni a szabadságért, és így el is nyerte azt. Egy olyan politikai közösség teljesítménye ez, amely számára a szabadság soha nem csupán elnyert egyéni jogok összessége volt, hanem mindig egy olyan eszmét jelentett, amely a közös akaratból táplálkozik, s amelynek

megóvása is közös felelősség. De miként volt ez lehetséges? És miként lehetséges napjainkban? „Mégsem Pallasz Athénéként pattantunk ki Zeusz fejéből” – fogalmaz Szájer, hiszen a szabadságot kívánni, ahogy ő mondja, „csak kipróbált eljárással és technikával lehetséges”. A szakkollégium varázsát a tabuk áttörésének lehetősége, a szabad kommunikáció jelentette, amely egyúttal a demokratikus nyilvánosság egyik gyakorlóterepeként működött, mindennek pedig nélkülözhetetlen szerepe volt a hatalom megingatásában a ’80-as években. Bibó István legismertebb eszméi közé tartozik a „szabadság kis körei” fogalma, amelyet a *Demokratikus kurzus* című írásában fejtett ki. Ez az elképzelés az egyének és közösségek közti viszonyok, az autonóm társadalmi és politikai közösségek fontosságát hangsúlyozza. Nem más ez az eszme, mint a szuverenitás. Bibó úgy vélte, hogy a széles körű egyéni szabadság és a demokratikus értékek is csak akkor valósulhatnak meg, ha a társadalom különböző csoportjai, elemi egységei, a családok, helyi közösségek fenntartják és védhetik saját autonómiájukat. Ezek a kis körök alapvetőek a társadalom működéséhez, mivel biztosítják, hogy az emberek közvetlen tapasztalatokat szerezhessenek a közéleti és politikai életéről, ezzel is erősítve közösségi felelősségvállalásukat, hiszen a szabadság előfeltétele a szuverenitás. Meg is tudjuk az interjúkötetből, hogy Bibó filozófiája által volt lehetséges megtörni a szabadságot kalodába szorító monolitikus, kommunista rendet, és mai analógiáját legyőzni is csak ilyen módon lehetséges. „Átvettük tőle azt, ami a legfontosabb volt, a szabadság megalkuvás nélküli szeretetét” – fogalmaz Szájer. Politikai életútjának évtizedeken átnyúló tapasztalata, hogy *szuverenitás nélkül nem vívható ki a szabadság*. A szuverenitás pedig pártpolitikai értelemben is győzelmi feltétel: Szájer József ugyanis egyértelműen kimondja, hogy a Fidesz-recept lényege a cselekvőképesség és az önrendelkezés biztosítása: „A Fidesznek mindig – kormányon is – az volt az óriási előnye, hogy hozzánk nem jöhetett oda senki, aki azt mondhatta, hogy: kedves barátom én támogatatlak téged a választáson, anélkül nem nyertél volna, ezért ezt, meg ezt, meg ezt kérem.”

De mit jelent a szabadság egy olyan korszakhatáron, amikor az európai társadalmakban tömegében él bevándorló lakosság, és ahol a társadalmi konfliktusok egyre élesebbek? Miként vívható ki és tartható meg egy olyan globális környezetben, ahol nincs meg a tisztelet a másik nemzet iránt? Ahol nincs meg a tisztelet az egész európai kultúra iránt? Amikor egyre kevésbé áll rendelkezésre egy közös fundamentum, amit a korábbiakban a zsidó–keresztény kultúrkör jelentett, ehelyett folyamatosan, a hétköznapi életben is kiegyenlíthetetlen értékbeli különbségek tapasztalhatók? Látjuk a külföldről importált terrorizmust, a társadalmi vitákat, a politikai ütközéseket, tiltakozásokat, és azt is megtapasztalhatjuk, hogy milyen súlyos tra-

gédiákhoz vezet, ha elvont ideákhoz, egyenes, geometrikusan szabályos vonalakhoz akarjuk idomítani a valóságot. Mi tehát a megoldás minderre a mai Európában? A kötetben Szájer József maga fogalmazza meg három évtizedes tapasztalatát: a szuverenitás és az arra épülő szabadság megteremtése, megtartása csak a szellemi ellenállás útján lehetséges. A szellemi ellenálláshoz pedig aprólékos ideológiai munka és annak alapjain következő politikai kormányzás szükséges. Mint az a kötetből kiderül, a Fidesz korábbi választási vereségének egyik legfontosabb tapasztalata is a politikai kormányzás szükségessége volt, „addig – hibásan – azt gondoltuk, hogy pusztán a jó kormányzással és a valódi teljesítménnyel meg lehet győzni az embereket”.

A könyv olvasása közben kirajzolódó politikai esetek és tanulságok egymásutánja észrevétlenül természetességgel vezeti át az olvasót a rendszerváltoztatást követő évtizedek nemzeti belpolitikájából az európai szintér nemzeti külpolitikájába. Természetes terep ez, hiszen a mi hazánk ezer éve Európa szívében van, uniós csatlakozásunk nem megérkezést, hanem visszatérést jelentett oda, ahova évszázados politikai, gazdasági, kulturális, szellemi kapcsolataink kötnek. Európa a mi számunkra nem pusztán földrajzi egység, hanem az a közösség, amelyhez mi magunk is tartozunk. A könyv olvasói számára egyértelművé válik: Európa válságban van, de az európai terv menthető. Az európai szintű pártpolitikai csatározások között, gyakran silány ellenfelekkel folytatott méltatlan szellemi küzdelemben, a korábbi szövetségesek árulása, az uniós intézmények hataloméhsége mellett a szabadságszerető ember számára az egyetlen helyes út, ha merünk nagyok lenni, még akkor is, ha ezt a politikai ellenfelek öncélú populizmusnak, nacionalista önzésnek, kirekesztő xenofóbiának titulálják. Szájer József tapasztalataiból megértheti az is, aki eddig kételkedett ebben: amikor mi Magyarország érdekeit képviseljük, akkor nem csinálunk mást, mint egy ízig-vérig európai dolgot, amit mindenki más is csinál Európában. Soha nem volt ennyire időszerű a lecke: a ma „jó európaiaknak” nevezett bábkormány-önjelöltek, a mindent feladók, a csak megfelelni vágyók, az utasításra várók szolgai engedelmissége nemcsak a nemzeti érdekekkel áll szemben, de az európai együttműködés tervének is árt. Ehelyett merész tettekre, cselekvő politikára, valódi patriotákra, felelős szabadságharcosokra van szükség, mert csak így, elegendő bátorsággal és igyekezettel lehetséges, hogy a közösség ereje érvényre jusson. A szabadságszerető ember tizedik parancsolatának napjainkban is érvényes tanítása, hogy a szabadság következő, megalkuvás nélküli akarásával, a rendszerváltás évtizedekkel ezelőtti közös nemzeti győzelmének módjára ma is képesek lehetünk átalakítani a világot. Erősítsük tehát a tisztességes szándék győzelemre vihethetőségében való hitet.

PETRI BERNADETT